

УДК 339.5

Вплив євроінтеграційних процесів на економічний розвиток України

Осіпова Л.В.

кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький торговельно-економічний інститут

У статті досліджено сучасний стан економіки України та перспективи інтеграції з Європейським Союзом. Проаналізовано динаміку експортно-імпортних операцій держави за останні майже десять років та їх вплив на ВВП країни. Проведено дослідження надходжень прямих інвестицій, у тому числі з ЄС, в країну та їх вплив на розвиток національної економіки.

Ключові слова: економічна інтеграція, зовнішньоторговельний оборот, торговельно-економічне співробітництво, зовнішня торгівля, прями інвестиції.

Осіпова Л.В. ВЛИЯНИЕ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ УКРАИНЫ

В статье исследовано современное состояние экономики Украины и перспективы интеграции с Европейским Союзом. Проанализирована динамика экспортно-импортных операций государства за последние почти десять лет и их влияние на ВВП страны. Проведено исследование поступлений прямых инвестиций, в том числе из ЕС, в страну и их влияние на развитие национальной экономики.

Ключевые слова: экономическая интеграция, внешнеторговый оборот, торгово-экономическое сотрудничество, внешняя торговля, прямые инвестиции.

Osipova L.V. THE IMPACT OF INTEGRATION PROCESSES ON THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

The current state of the economy and the prospects of the European Union integration of Ukraine is studied. The dynamic of export-import operations of the state in nearly ten years and their impact on GDP is analyzed. A study of direct investments of the country, including the EU, and their impact on the national economy is conducted.

Keywords: economic integration, foreign trade turnover, trade and economic cooperation, foreign trade, direct investments.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення, коли Україна обрала курс на євроінтеграцію, національна економіка перебуває в стабільно-важкому стані. Це стосується не лише загального ослаблення економіки країни, але і її галузей та сфер, зокрема і зовнішньоекономічної діяльності. У цілому експортно-імпортні операції є особливим видом економічної діяльності, тісно пов'язаною, тією або іншою мірою, з усіма галузями господарської системи України. В Україні міжнародні операції завжди були та залишаються пріоритетним напрямом політики держави, що у свою чергу створює підґрунтя для розвитку вигідної торгівлі і сприятливого інвестиційного клімату в країні [1, с. 27].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми європейської економічної інтеграції та перспективи інтеграції України до ЄС досліджуються в роботах вітчизняних вчених: О. Білоруса, С. Боринця, В. Будкіна, П. Єщенка, І. Бураковського, П. Єщенка, А. Гальчинського, Л. Кістерського, Г. Климка, Н. Кузнєцової та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість розробок, малодослідженим є аналіз сучасного стану відносин України з Європейським Союзом та формування на цій основі корегування євроінтеграційних процесів щодо впливу на економічний розвиток України.

Мета статті – дослідження, аналіз та оцінка можливих економічних переваг для економіки України крізь призму інтеграційних відносин з Європейським Союзом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із пріоритетних напрямів інтеграційної діяльності України є подальший розвиток співробітництва з країнами ЄС. На сьогоднішній день торговельно-економічне співробітництво між Україною та Європейським Союзом динамічно розвивається. Стабільно зростає двосторонній зовнішньоторговельний оборот та прями іноземні інвестиції з країн ЄС в українську економіку.

Зовнішня торгівля значною мірою впливає на динаміку ВВП, як основного джерела формування доходів. Доведено, що позитив-

ний вплив на зростання ВВП має експортно-імпортна діяльність держави, особливо в умовах високої як продуктивності, так і конкурентоспроможності вітчизняної продукції.

Більш детально стан міжнародних операцій протягом зазначеного періоду відображено у таблиці 1.

За 2010–2013 рр. дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, за 2014–2015 рр. – також без частини зони проведення антитерористичної операції.

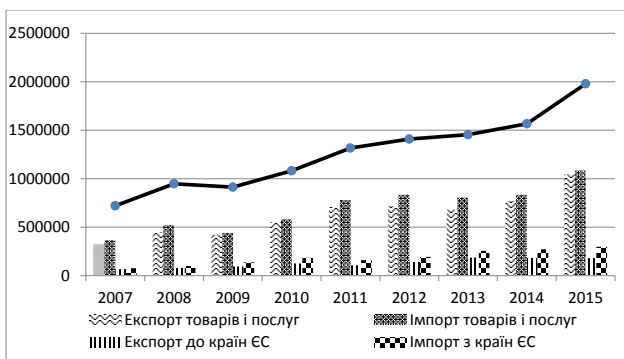
У таблиці 1 відображені реальні обсяги експортно-імпортних операцій України протягом 2007–2015 рр. Як бачимо, зовнішньоторговельний оборот щороку збільшується, за винятком кризової ситуації 2009 року, коли темп зростання знизився на 41,66%. Також скорочення помітне й у 2013 році (на 6,32%). Переважну більшість зовнішньоторговельного обороту становить імпорту товарів, який щороку займає понад 45%. При цьому імпорту

послуг не перевищує 5% від загального показника. Експорт товарів у зазначений період близький до 40% загального обороту, а експорт послуг – до 10%.

З метою проведення аналізу зовнішньоекономічної діяльності України варто провести дослідження динаміки експортно-імпортних операцій (у тому числі з ЄС) та показників ВВП України з 2007–2015 рр. (рис. 1) [2; 3; 4].

Як видно з дослідження, протягом останніх 9 років спостерігається зростання усіх показників. У 2009 році маємо спад експорту та імпорту, що пояснюється економічною кризою України 2008–2009 рр. Починаючи з 2010 року експортно-імпортні операції знову набирають обертів та збільшуються. При цьому найвищий темп зростання після кризи спостерігається у 2012 році – на 30,06% за експортом, на 34,23% за імпортом та на 21,13% – ВВП. В інші роки спостерігається дещо повільніше зростання, а у 2013 році – спад на 5,09% за експортом та 7,43% за імпортом, при цьому розмір ВВП країни має майже нульовий приріст. Причиною отримання таких показників у 2013 році є зміни у співвідношенні основних джерел формування ВВП країни, що пояснюється зменшенням імпорту природного газу майже на 5 млрд м³, що у вартісному вираженні становить майже 2500 млн дол. США. Такі зміни спричинили зменшення обсягу запасів матеріальних оборотних коштів майже на 9 млрд грн., що здійснило свій негативний вплив на формування ВВП [5, с. 12]. У 2015 році бачимо значне зростання показників експорту та імпорту.

У досліджуваній період основний експорт українських товарів та послуг здійснювався до країн СНД, Європи та Азії. Протягом 2015 року в експорті товарів та послуг пере-

Рис. 1. Динаміка експортно-імпортних операцій товарів та послуг (в тому числі з ЄС) і показника ВВП України

Розроблено автором на основі даних джерел [2; 3; 4]

Таблиця 1

Співвідношення ВВП та експортно-імпортних операцій у 2007–2015 рр. (у млн грн)

Рік	Номинальний ВВП за рік	Експорт товарів і послуг		Імпорту товарів і послуг		Сальдо (експорт-імпорту)	
			% ВВП		% ВВП		% ВВП
2007	720731	323205	44.8%	364373	50.6%	-41168	-5.7%
2008	948056	444859	46.9%	520588	54.9%	-75729	-8.0%
2009	913345	423564	46.4%	438860	48.0%	-15296	-1.7%
2010	1082569	549365	50.7%	580944	53.7%	-31579	-2.9%
2011	1316600	707953	53.8%	779028	59.2%	-71075	-5.4%
2012	1408889	717347	50.9%	835394	59.3%	-118047	-8.4%
2013	1454931	681899	46.9%	805662	55.4%	-123763	-8.5%
2014	1566728	770121	49.2%	834133	53.2%	-64012	-4.1%
2015	1979458	1044541	52.8%	1084016	54.8%	-39475	-2.0%

Розроблено автором на основі даних джерел [2; 3]

важали ті ж країни, на які припадало 35,98, 28,20 та 23,43%. Порівнюючи ці показники з попереднім роком, можемо стверджувати, що експорт товарів та послуг України збільшився лише у країни Європи на 2,73% від 2012 року. Щодо інших країн, то всі вони експортували менше товарів та послуг України у 2015 році. Так, до країн СНД було експортовано на 10,27% менше, ніж за попередній рік, у країни Азії – на 3,66%, Африки – на 9,53%, Австралії та Океанії – на 56,90% та у невизначені країни – на 24,74%.

Дослідження географічної структури імпорту товарів та послуг показує, що для України основними імпортерами є країни Європи та СНД. У загальній сумі імпорту протягом 2015 року вони займають 37,97 та 34,79% відповідно. З Азії імпортується 19,92% товарів та послуг на кінець 2015 року. У порівнянні з 2014 роком імпорт товарів та послуг зростає з країн Європи на 4,91%. З інших країн до України було імпортовано меншу кількість товарів та послуг порівняно із попереднім роком: з країн СНД імпортовано на 7,60% менше, з Азії – на 9,94%, з Африки – на 11,69%, з Америки – на 0,78%, з Австралії та Океанії – на 51,59%.

Аналізуючи питому вагу структури імпорту товарів та послуг з країн Європи, можемо виділити основних лідерів у цій категорії – це Німеччина та Польща. У загальній сумі імпорту з європейських країн протягом 2015 року ці країни становлять 23,03 та 13,20% відповідно. Наступними країнами, що займають менше 7% імпорту з Європи, є Велика Британія, Італія, Франція та Угорщина – їх показники становлять 6,84, 6,68, 5,89 та 4,64% відповідно. Далі від 3 до 4% імпорту з Європи до України надходить з Нідерландів, Швейцарії, Австрії, Чехії та Литви. Близько 2–3% становлять такі країни, як Бельгія, Іспанія, Румунія та Словаччина.

Більшу частку експортно-імпортних операцій країни становить продаж та придбання товарів. Як імпорт, так і експорт товарів становить більше 40% загального товарообороту.

В Україну протягом останніх років завезено та закуплено товарів лише у 2013 році на 13652 млн. дол. США більше, ніж продано. Протягом усього досліджуваного періоду Україна мала активний торговельний баланс з продажу послуг та пасивний – з торгівлі товарами. Загалом сукупне сальдо періоду, що аналізується, є пасивним. Так, з 2010 року цей показник поступово збільшувався, а у 2013 році знизився на 28,83% та становив 6425 млн. дол. США.

Таким чином, разом із зростанням обсягів експортно-імпортних операцій, імпорт в Укра-

їну в останні роки хронічно випереджає експорт, а їх різниця досягає часом 8% ВВП. Крім того, у структурі внутрішнього товарообігу, починаючи з 2012 року, частка українських товарів скоротилася до 59-55% порівняно з 70% у 2005 році. Це означає, що українські споживачі все більше і більше підтримують своїми доходами економіки інших країн, що внутрішніх доходів в країні стає все менше, а значення зовнішніх кредитів та рівень заборгованості стрімко зростають.

Національний банк України відзначає, що експорт, як основне джерело притоку валюти в країну, забезпечив більше половини її надходжень за досліджуваний період. Зовнішні ж запозичення, навіть за умови істотного зменшення їх обсягу, залишалися другим за вагомістю джерелом надходжень іноземної валюти за 2015 рік [6].

Аналізуючи товарну структуру експорту за останні 9 років, можна відзначити, що протягом цього періоду ситуація для України була досить несприятливою через пасивний торговельний баланс та політичну ситуацію. Найбільшу питому вагу в товарному експорті з країнами ЄС (на кінець 2015 року) займають чорні та кольорові метали та вироби з них і становлять 20%. При цьому у 2007 році ця група становила 30% експорту товарів. На другому місці, за даними 2015 року, знаходяться зернові культури і займають вони 12,5%, а потім – електричні машини та устаткування з питомою вагою 11,02%. Порівняно із 2007 роком ці статті мали інші показники. Так, група продовольчих товарів та сировини становила 12% та 9% – машини, устаткування та транспортні засоби.

Аналіз даних з імпорту товарів протягом 2007–2015 років свідчить про те, що основну частку товарного імпорту з ЄС становлять енергетичні матеріали, нафта та продукти її перегонки. У відсотковому вимірі ця група товарів становить 22,3% на кінець 2015 року. Порівняно із 2007 роком така група становила 7%. Значну частку, а це 10,24% у 2015 році, займають котли, машини, апарати і механічні пристрої та 7,12% припадає на електричні машини та устаткування.

Отже, підсумки 2015 року підтвердили сформовану протягом 2014 року тенденцію виходу двосторонньої торгівлі між Україною та ЄС на перше місце в загальному міжнародному товарообігу України. Водночас позитивний ефект переорієнтації української економіки на європейський ринок був нівельований різкими темпами падіння обсягів двосторонньої торгівлі,

які є відображенням домінантної протягом 2015 року негативної тенденції скорочення глобальної зовнішньої торгівлі України.

Проведений аналіз свідчить про негативне сальдо, яке не перебивається експортом. За групами товарної структури спостерігається позитивне сальдо лише за продовольчими товарами та сировиною для їх виробництва і чорних та кольорових металів та їх виробництва. Усі ж інші товарні групи за останні роки переважно перебивають експорт імпортом. Таке становище для країни має негативний вплив [4].

Маючи високий експортний потенціал Україна поки що не використовує його повністю і досить ефективно, порівняно з іншими державами. Так, за обсягами експорту товарів на душу населення Україна поступається не лише розвиненим країнам, але й більшості країн Центральної та Східної Європи (обсяги експорту в розрахунку на душу населення в Україні втричі менші, ніж у Польщі, та в 10 разів менші, ніж в Угорщині). Використанню даного потенціалу частково заважає митна політика держави.

У 2016 році очікується зниження експорту товарів на 11,8% (порівняно зі зростанням на 4,3% у попередньому прогнозі) через збереження низьких цін протягом року на чорні метали (падіння на 22,6% за рік), руди (15,9%), зернові (4,3%) та олію й олійні (5,3%). Крім того, загальні втрати для експорту від торговельних обмежень з боку РФ та блокуванням транзиту вітчизняних товарів територією РФ було оцінено в 1,3 млрд дол. США (з урахуванням переорієнтації).

Темпи падіння імпорту товарів у 2016 році становитимуть 7,3% (порівняно зі зростанням на 2,5% у попередньому прогнозі), що зумовлено:

– продовженням падіння цін на енергоносії (газу – на 30,8%, нафтопродуктів – на 27,4%);

– зниженням обсягів імпорту природного газу (13,8 млрд. м³ порівняно 17 млрд. м³ у попередньому прогнозі);

– «дзеркальними» санкціями України у відповідь на обмеження з боку РФ – чистий ефект оцінено у 0,2 млрд. дол. США (з урахуванням переорієнтації);

– збереженням низького внутрішнього попиту.

Натомість скасування імпортного збору, а також зниження тарифів у межах зони вільної торгівлі з ЄС впливатимуть на збільшення імпорту – сукупний ефект оцінено в 0,7 млрд дол. США.

У 2017 році прогнозується поступове відновлення експорту товарів та послуг на 3,6%, імпорту товарів та послуг – на 2,8%. Зростання експорту товарів очікується за рахунок збільшення фізичних обсягів поставок при збереженні низьких цін. Імпорт товарів відновлюватиметься за рахунок зростання неенергетичного імпорту (на 3,8%) унаслідок збільшення купівельної спроможності населення та поліпшення фінансових результатів підприємств [6].

Іноземні інвестиції є важливим фактором структурної перебудови економіки України та підвищення ефективності бізнесу. Рівень інвестиційної активності в економіці визначає темпи економічного зростання, ступінь розвитку країни в цілому. Обмежений обсяг внутрішніх інвестицій не забезпечує всі потреби розвитку. Тому іноземний капітал є надзвичайно важливим.

Розвиток ринку інвестицій є особливо важливим завданням у контексті трансформаційних змін економіки України та її реструктуризації, інтеграції в Європейський Союз. Сьогодні ЄС є найбільшим іноземним інвестором України, який інвестує більше, ніж США і Росія разом. Варто зазначити, що Україна прагне стати територією європейських інвестицій. Створення сприятливого ринку інвестицій та ефективна реалізація інвестиційної політики є одними з пріоритетів економічного розвитку України. Європейська інтеграція може забезпечити гідне місце України у світі економічних відносин [7].

Таблиця 2

**Динаміка надходжень прямих іноземних інвестицій в Україну,
в тому числі з ЄС (млрд дол. США)**

Роки	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ВСЬОГО	6,8	9,0	16,9	21,2	29,5	35,7	40,0	44,7	49,4	54,5	58,2	45,9
В т.ч. з країн ЄС	3,8	4,9	12,1	15,9	22,9	28,2	31,4	35,2	39,4	43,0	44,4	35,6
Питома вага країн ЄС, %	56,9	55,4	71,5	75,2	77,8	78,9	78,3	78,8	79,8	78,9	76,4	77,5

Джерело [8]

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ), внесених в Україну, на 01.10.2015 склав 43 949,4 млн дол. США. При цьому обсяг ПІІ з країн-членів Європейського Союзу склав 33 948,5 млн дол. США, що становить 77,2% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, здійснених країнами світу в українську економіку. Розглянемо надходження прямих іноземних інвестицій за 2003–2011 рр., які наведені в таблиці 2 [8].

Відтік прямих іноземних інвестицій, здійснених країнами світу з української економіки за період з 01.10.2014 по 01.10.2015 становить 4 573,2 млн дол. США, у т.ч. з країн – членів Європейського Союзу – 3 632,4 млн дол. США.

Кіпр, Нідерланди, Німеччина та Австрія є не лише найбільшими інвесторами серед країн ЄС, але входять і до десяти країн світу, що здійснюють найбільші за обсягами інвестиції в Україну.

Найбільший приріст прямих іноземних інвестицій в економіку України із країн ЄС за період з 01.10.2014 по 01.10.2015 становить: 492,8 млн дол. США з Нідерландів; 33,1 млн дол. США з Угорщини; 15,8 млн дол. США з Мальти.

Загальний обсяг прямих інвестицій з України станом на 01.10.2015 становить 6 232,0 млн дол. США, у т.ч. до країн – членів Європейського Союзу – 5 977,2 млн дол. США, що складає 99,5% від загального обсягу українських інвестицій, залучених до країн світу.

Розвиток ринку іноземних інвестицій відіграє важливу роль у становленні та розвитку економіки України та поглибленні співпраці з ЄС. Проведена оцінка результатів інвестиційної діяльності свідчить, що Україна залишається і досі привабливою для інвести-

цій, активно залучає іноземний капітал. ЄС є основним донором економіки країни. Але структура іноземних інвестицій України не є досконалою, а розвиток ринку іноземних інвестицій України гальмується низкою проблем, які потребують нагального вирішення. Тому підвищення привабливості української економіки для іноземних інвесторів стає актуальним питанням на шляху євроінтеграції.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, на шляху євроінтеграції для досягнення поставлених завдань у сфері поглиблення торгово-економічного співробітництва України з країнами Європейського Союзу необхідно активізувати переговорні процеси з укладання угод про вільну торгівлю між Україною та низкою держав світу і окремими угрупованнями держав, здійснити послідовну роботу щодо опрацювання проектів угод про вільну торгівлю, проведення відповідних консультацій і переговорів.

Нові чинники впливу, що діятимуть у просторі зони вільної торгівлі, передбачають організацію розробки дострокової концепції спеціалізації господарства України у міжнародному розподілі праці з урахуванням тенденцій та прогнозованої динаміки балансу зовнішньої торгівлі України (за галузями, країнами, окремими товарними групами), а також дострокових сценаріїв оптимізації зовнішньої торгівлі. Доцільним є визначити галузі, де вітчизняний виробник здатний отримати додаткові довгострокові переваги від розширення ринків збуту, або навпаки може виявитися неконкурентоспроможним взагалі.

Європейський Союз надає можливість стимулювання економічного розвитку України через експорт та імпорт українських товарів і послуг.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Копійка В.В. Європейський Союз: історія і засади функціонування : навч. посіб. / В.В. Копійка, Т.І. Шинкаренко ; за ред. акад. НАН України, Надзв. і Повнов. Посла України Л.В. Губерського. – К. : Знання, 2012. – 760 с.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Экспорт и импорт Украины [Електронний ресурс]. Финансовый портал Минфин. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/eximp>.
4. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>.
5. Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання : аналіт. доп. / Я.А. Жаліло, К.А. Кононенко, В.М. Яблонський [та ін.]; за заг. ред. Я.А. Жаліла. – К. : НІСД, 2014. – 132 с.
6. Інфляційний звіт [Електронний ресурс] / Національний банк України. – 2016. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
7. Ліщинська Л.Б., Сіденко Л.Ю. Формування ефективної інвестиційної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/35_OINBG_2010/Economics/74647.doc.htm.
8. Представництво України при Європейському Союзі та Європейському Співтоваристві з атомної енергії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua>.